

„Prešerna“, ki nosi podnaslov „Pesnitve, pisma“, ter jih je prihranil za drugo knjigo. Vsekakor dvomim, da kažeta n. pr. posvetili

Blagoródni Gospodíčni
Alojziji Crobath se predržne
té búkvice podáti

Dr. Prešerin

ali sicer res štirivrstično

Donum auctoris
für meinen Vetter
Johann Prešérin
Hörer der Physik

ki ju berem med Pesnitvami (str. 228, 248), več pesnikovega samostojnega doživljanja in snovanja ko Lepa Vida, Od Rošlina in Verjankota ter še nekatere druge ljudske posnažene; tudi bi moral g. prof. Kidrič šele dokazati, da se pesnikovo prirejanje omejuje samo na zunanje, slovnične, pravopisne in filološke spremembe, in dokazati, da se Prešernove redakcije stilno, metrično, ritmično in zvočno ne razlikujejo od osnove.

Av. Pirjevec.

Onstran meje

Slovenska manjšina na Koroškem

(Od aprila 1936. do aprila 1937.)

I.

Ko smo lansko leto na tem mestu govorili o položaju koroških Slovencev v novi stanovski državi, smo bili še pod vtisom kanclerjevega obiska v slovenski Koroški, katerega posledic v tedanjem trenutku še ni bilo mogoče objektivno oceniti. Sicer smo že tedaj izrazili dvom, da bi ta kanclerjeva gesta mogla kakorkoli bistveno izboljšati obstoječe stanje, vendar pa nismo mogli slutiti, da se bo po tem obisku položaj celo poslabšal.

Podrobnosti kanclerjevega obiska so silno zanimive in kričeče pojasnjujejo položaj slovenske manjšine. Slovenska deputacija v Celovcu je postavila v glavnem dve zahtevi: 1. šolsko vprašanje na Koroškem naj reši neposredno prosvetno ministristvo in 2. deželni vladi na Koroškem naj se avtoritativno zapove, da postavno zaščiti slovenske kulturne interese. Istočasno pa je nemška deputacija približno tako-le formulirala svoje težnje: „Večina prebivalstva v mešanem ozemlju se dobro počuti v nemškem kulturnem območju in se strastno brani vsake zveze s Slovensko prosvetno zvezo ter se pri tem svojem odporu sklicuje na to, da je bilo za časa obrambnih bojev domovini zvesto“. Če vpoštevamo, da je še 6. aprila 1935. kancler ultimativno zahteval rešitev manjšinskega problema na Koroškem, zlasti glede slovenskih šol ter v ta namen določil 15. maj 1935. kot zadnji rok, potem se gotovo ne motimo, če gledamo v nastali tišini po kanclerjevem obisku poslabšanje položaja manjšine.

V letu 1935. so bila v teku intenzivna pogajanja med zastopniki manjšine in nemške večine radi ureditve šolskega problema. Julija lanskega leta pa so bila pogajanja prekinjena. Podrobnosti ne bomo navajali; samo nekaj zanimivih dejstev. Ko so se l. 1928. končno javno razbila pogajanja za kulturno avtonomijo manjšine, ni bilo več prave platforme, na kateri bi se zgradil sporazum med Slo-

venci in Nemci. Z likvidacijo demokracije in uvedbo stanovskega reda v državi pa so nastali za manjšino novi pogoji, ki jih je bilo treba upoštevati in po možnosti tudi izkoristiti. Poleg tega je kazalo, da bodo Nemci radi nedavnih pretresov v državi bolj dostopni za slovenske zahteve, tembolj, ker so ostali Slovenci pri obeh državnih udarih nevtralni in lojalni.

Osnova za pogajanja v šolstvu je bila utrakvistična šola, na kar so pristali tudi Slovenci. Prvotno so se pogajali na nemški strani predstavniki krščansko-socialne smeri, a so se kmalu umaknili „Heimatbundu“ v zavesti, da nimajo prave zaslonbe v samem nemškem taboru, kjer so tvorile večino nemške nacionalne struje raznih barv, katerim je bil skupen samo odpor proti zahtevam Slovencev. Kakor znano, je „Heimatbund“ organizacija, ki vodi načrtno ponemčevanje slovenskega ljudstva na Koroškem in je do julijskih dogodkov l. 1934. (narodnosocialistična vstaja v Avstriji) uživala tudi polno podporo javnih oblasti. Kljub temu, da je bilo vodstvo „Heimatbunda“ odločno narodnosocialistično orientirano in potemtakem po julijskem udaru močno obremenjeno, je bila vendar že leto dni kasneje ravno taista organizacija določena kot edini kompetentni partner za pogajanja s Slovenci. Razume se, da so se Slovenci branili takega partnerja, ki je bil naravnost tradicionalen nasprotnik vseh slovenskih teženj, a so slednjič pristali tudi na to. Po dolgotrajnem pretresanju šolskega problema sta obe stranki pristali na naslednjo rešitev: Podlaga šolstvu na mešanem ozemlju je utrakvistična šola, ki se deli na tri tipe.

Tip I.: Razmerje slovenščine do nemščine v pouku je 1:1. Ta tip se uveljavlja v občinah, ki jim Nemci sami priznavajo čisto slovenski značaj. Za to vrsto utrakvistične šole je bilo nameravanih vsega 10 šol.

Najvažnejši je tip II., po katerem bi se poučevalo v 70 šolah. Razmerje slovenščine do nemščine v pouku bi bilo po tem vzorcu 1:2 v prid nemščine. Po šolskih letih bi naj bil pouk takole opredeljen:

1. šolsko leto	14	ur pouka v slovenščini,	5	ur v nemščini,
2. „ „	13	„ „ „ „	8	„ „ „
3. „ „	11½	„ „ „ „	10½	„ „ „
4. „ „	8½	„ „ „ „	14½	„ „ „
5. „ „	5½	„ „ „ „	17½	„ „ „
6., 7. in 8. š. l.	4½	„ „ „ „	20½	„ „ „

V zadnjih treh letih se porabijo slovenske ure: 2 uri za pouk slovenščine, 1 ura za naravoslovje, 1 ura za računstvo in ½ ure za slovensko petje.

Tip III. velja za šole s pretežno ponemčenim prebivalstvom. Po tem vzorcu bi bil pouk izključno nemški, vendar bi bila slovenščina obvezen predmet vseh 8 šolskih let. Te vrste šol bi bilo 19. Po tem načrtu bi bilo torej 99 utrakvističnih šol na Koroškem. Med temi bi bilo 80 takih, v katerih bi bila dana možnost, da se slovenski otroci nauče toliko slovenščine, kolikor je neobhodno potrebno za nadaljnjo izobrazbo. S tem bi bil omogočen slovenskemu ljudstvu na Koroškem dostop do slovenskega kulturnega bogastva, kar je gotovo prvi pogoj, da se vzgoji narodna zavednost in samozavest.

Rekli smo, da je bil dosežen sporazum — samo uvrstitev štirih šol je bila sporna — dà, celo to se je zgodilo, da je gornjo rešitev slednjič predlagal sam „Heimatbund“. Ko pa so Slovenci pozno v jeseni l. 1935. pristali na to in zahtevali uzakonitev tega sporazuma, se je začel „Heimatbund“ izmikati z zavlačevanjem, dokler se ni nudila ugodna prilika, da se je mogel sporazum založiti sploh ad acta. To se je zgodilo lansko poletje, k čemur sta pripomogla v glavnem dva raz-

loga: Posledice kanclerjevega obiska Koroški in politični sporazum med Avstrijo in Nemčijo od 11. julija 1936.

K prvemu vzroku bi bilo potrebno naslednje pojasnilo: Če se spomnimo raznih svečanih izjav, ki sta jih izrekla v korist narodnih manjšin oba kanclerja stanovske Avstrije — dr. Dollfuß in dr. Schuschnigg —, potem se ne bomo motili v sklepu, da je imela centralna vlada na Dunaju vendarle precej resen namen, zagotoviti kolikor toliko pravičen in znosen razvoj svojim narodnim manjšinam. To sledi tudi iz zgoraj citirane grožnje kanclerja Schuschnigga, da bo avtoritativno uredil koroški problem, če deželna oblast ne dovede v kratkem do sporazuma. Iz tega je tudi razložljiva pripravljenost „Heimatbunda“ za pogajanja s Slovenci. Pri svojem obisku na Koroškem pa je kancler naletel na nepričakovan, organiziran odpor vsega prebivalstva, ki je socialno ali kulturno pod nemškim vplivom. Najbolj radikalni elementi so si upali groziti šefu države v obraz, da bodo na terenu bojkotirali vse odredbe v korist slovenski manjšini. Ker v tedanjem trenutku ni bilo nobenega zunanje-političnega povoda, še manj pa kakega pritiska, in prav tako nobenega notranje-političnega vzroka, ki bi silil k ureditvi manjšinskega problema na Koroškem, si je centralna vlada lepo umila roke in seveda ni več silila k rešitvi. Govori o „pravični in vzorni rešitvi manjšinskega vprašanja“ so nenadno potihnil. Poleg tega se je pojavilo v avstrijskem javnem življenju precej nepričakovano novo dejstvo: sporazum z Nemčijo.

Ne bo odveč pripomniti, da ta sporazum sedanjim oblastnikom ni bil ravno dobrodošel; ker pa so trenutni interesi Italije zahtevali tak sporazum, je morala Avstrija napraviti pač lep obraz in se — hočeš nočeš — spraviti s svojo mogočno sestro, čeprav notranje prilike nikakor niso bile zrele za tako spravo. Tako je bil na zunaj izbrisan greh narodno-socialističnega državnega udara in formalno zagotovljena svoboda sodelovanja vsem lojalnim narodnim socialistom, ki žele pomagati pri izgraditvi stanovske Avstrije. Medtem ko so bili narodno-socialistični ekstremisti nad sporazumom hudo razočarani, so zmernejši elementi takoj pričeli z delom. Poskušali so se uveljaviti od spodaj navzgor, pri tem pa naj bi jih podpiral minister za notranje zadeve Glaise-Horstenau, ki je sam pripadal zmerni struji.

Če upoštevamo prej omenjeno dejstvo, da je bil „Heimatbund“ narodno-socialistično orijentiran in dodamo k temu še ugotovitev, da njegovo vodstvo lahko uvrstimo med zmerne simpatizerje — o njegovem članstvu tega ni mogoče trditi — potem je razumljivo, da je v njegovih vrstah zapihal po 11. juliju nov veter in da njegovi predstavniki niso hoteli nič več slišati o kakem sporazumu s Slovenci. In tako je bilo slovensko vprašanje na Koroškem zopet enkrat srečno pokopano.

Mimogrede lahko omenimo „Heimwehr“ — avstrijsko oboroženo formacijo, ki je zlasti na Koroškem radi ekstremne nacionalne orientacije igrala pomembnejšo vlogo. O njenih peripetijah v zvezi z zunanje-političnim položajem smo govorili že lansko leto. Sedaj naj omenimo samo toliko, da njena likvidacija na Koroškem ni prinesla nikakih posebnih koristi manjšini. Saj je večina njenih predstavnikov ostala na svojih mestih. Kolikor je svoje čase „Heimatbund“ našel pri „Heimwehru“ zaslonbe, mu tudi po likvidaciji te organizacije ni bila odvzeta, ne glede na to, da si je po 11. juliju tudi „Heimatbund“ sam moralno močno opomogel. V pojasnilo teh trditev je treba pripomniti, da se je koroški „Heimwehr“ naslonil v kritičnem trenutku na Fey-ovo strujo, ki je radi svoje oportunistične politike lahko obdržala vse svoje pozicije. In tako je bil vrhovni vodja koroškega

„Heimwehra“ celo povišan z mesta deželnega glavarja k centralni vladi, medtem ko je bil vrhovni šef te oborožene formacije radi svoje absolutne nesposobnosti istočasno degradiran od podkanclerja in „Führerja“ na predsednika dobrodelnega društva za zaščito mater. To smo omenili samo v toliko, da podčrtamo porazno dejstvo, da se noben preokret, pa naj bo še tako gorostasen, v nobenem primeru ne izvrši v korist slovenske manjšine. Nemška nacionalna fronta na Koroškem stoji trdno in vedno strnjena v boju proti Slovincem.

V tej zvezi se lahko dotaknemo jesenskih volitev v Kmečko zbornico, ki jih je „Heimatbund“ izkoristil, da zada nov udarec manjšini. Po zakonu so se mogli udeležiti volitev pasivno in aktivno samo člani „Bauernbunda“, („Kmečke zveze“), t. j. vsedrjavne stanovske režimske organizacije. Slovenci so v precejšnji meri pristopili k tej organizaciji že kmalu po ustanovitvi, v upanju, da bodo lažje ščitili svoje kulturne interese, ker bi moral s pristopom v državno organizacijo odpasti stari očitek iredentizma. Na drugi strani pa je nemško orijentirano prebivalstvo radi svoje pripadnosti k hitlerjanstvu skoraj dosledno odklanjalo vstop v domovinsko fronto. Ker je narodno-socialistično gibanje zlasti na Koroškem močno radikalno, se članstvo v „Kmečki zvezi“, odnosno v „Domovinski fronti“ tudi po julijskem sporazumu ni skoro nič povečalo. Čim pa so bile razpisane volitve v „Kmečko zbornico“ in je kazalo, da bodo Slovenci kot člani domovinske fronte lahko ogrozili „nemške“ postojanke, je „Heimatbund“ izdal geslo, da mora vse prebivalstvo, ki je socialno ali kakorkoli pod nemškim vplivom, strnjeno vstopiti v državno organizacijo. Članarina v znesku 6— šilingov (= 50 Din) krije „Heimatbund“. In tako se je zadnji teden pred zaključkom volilnih imenikov članstvo v „Kmečki zvezi“ na spodnjem Koroškem skoraj podvojilo. Če upoštevamo dejstvo, da je v ostalih pokrajinah narodni socializem izvajal rigorozno abstinenco — bili so primeri po gornjem Koroškem, ko niti celokupen odbor ni prišel volit —, dočim so v slovenskem delu volili narodni socialisti strnjeno povsod tam, kjer bi utegnili Slovenci prodreti, potem si ne bo težko napraviti sodbe, kako težaven je položaj slovenske manjšine.

V splošno ilustracijo položaja so zanimive številke volilnih udeležencev v zvezni deželi Koroški: Po svojem stanu je bilo za volitve v „Kmečko zbornico“ na Koroškem upravičenih 104.000 volilcev. Od teh je bilo za časa volitev včlanjenih v „Kmečki zvezi“ 43.000, torej 41% in samo člani „Kmečke zveze“ so smeli voliti. Od teh jih je volilo 29.000, torej 27% od vsega števila volilcev.

Po vsem tem bi človek mislil, da mora slovenska misel na Koroškem kmalu umreti. Pa ni tako. Neverjetne življenjske sile so nakopičene v tej peščici slovenskega naroda, ki kljub vsemu pritisku vedno znova bruhnejo na dan, se manifestirajo v slovenski pesmi in v žilavem podrobnem delu, ki je vedno skoraj odločilnega pomena. Tako se je v splošnem društveno življenje močno poživilo in tudi delavno območje društev se je razširilo.

(Dalje prih.)

Popravi!

V članku „Koroško vprašanje“ v prejšnji številki je v 22. vrsti na str. 150 pomotoma tiskano „indirektne“ nam. pravilno „direktne“.

V članku „Svoboda“ na str. 158 tretja vrsta od spodaj čitaj: „prav brez častiljivega cesarja in vsega, kar spada zraven. In ko se je Ivan“